

Violència i fanatisme

Abandonat el ciclisme com a estandard nacional, Colòmbia sublima ara en el futbol les seves frustracions. Narcotràfic, sensacionalisme i histèria conflueixen en un còctel explosiu.

Ll'assassinat a Medellín del defensa de la selecció de Colòmbia, Andrés Escobar, ha estat l'episodi més dramàtic del Mundial USA'94 i representa un greu colp al prestigi internacional d'aquest país sud-americà. En els últims anys, els èxits i fracassos esportius, àmpliament ressenyats pels mitjans de comunicació local, s'han convertit en una més de les nombroses causes de la violència que pateixen els colombians.

"Sagrat Cor de Jesús! Sagrat cor de Colòmbia! Plora, colombià, plora! Plora però d'emoció! Lucho Herrera, rei de la Mare Pàtria! Luis Fernando Herrera, guanyador de la volta a Espanya!" Amb aquesta emotiva pregària i la veu completament esquinçada, el popular locutor radiofònic Napoleón Perea festejava fa deu anys el primer triomf internacional del ciclisme colombià. Des dels inicis de la dècada dels vuitanta, quan els ciclistes colombians començaren a fer mèrits en les principals curses europees, el país va trobar en els èxits esportius una eixida als seus nombrosos problemes socials i polítics. La participació colombià en les diverses competicions ciclistes internacionals fou seguida en directe a través de la televisió i la ràdio per tot el país com si es tractara del més important fet històric. Un triomf d'etapa o la coronació d'un port de muntanya eren suficient perquè esclatara la histèria col·lectiva. Els mitjans de comunicació foren els principals responsables de l'excessiva magnificació de les victòries colombianes a Europa. L'eufòria, però, no va durar gaire.

Des de l'aparició de Miguel Indurain i una nova generació de bons escaldors europeus i el declivi esportiu de certes figures com Lucho Herrera, Fabio Parra o Alvaro Mejía, la premsa colombià ja no trobava nous herois nacionals a les carreteres europees.

L'era daurada del futbol colombià. La passió del ciclisme fou ràpidament substituïda pels primers èxits internacionals del futbol colombià. Amb els suports econòmics del narcotràfic, certs equips professionals començaren a fitxar les grans figures d'altres lligues continentals per a poder competir amb garanties en la "Copa Libertadores de Amèrica", l'equivalent americà de la Copa d'Europa. La tradicio-

nal rivalitat entre els dos cartells més importants es va traslladar també a l'àmbit futbolístic: Pablo Escobar era l'accionista majoritari de l'Atlético Nacional de Medellín i Rodríguez Orjuela netejava els narcodòlars amb els fitxatges milionaris de l'Amèrica de Cali. En un dels seus típics gestos de Robin Hood, Escobar va crear nombroses escoles de futbol als barris marginals de Medellín i el modest equip d'Envigado, la població on va nàixer el narcotraficant, va pujar ràpidament des de les divisions regionals a la primera divisió amb una plantilla de grans futbolistes nacionals. L'any 1990, l'Atlético Nacional de Medellín va guanyar per primera vegada en la història del futbol colombià la desitjada "Copa Libertadores". El porter René Higuita va passar després un parell d'anys a presó per la seua participació com a mediador en un cas de segrest organitzat pel mateix Escobar quan residia a la còmoda i luxosa presó d'Envigado.

Després de 28 anys sense participar en cap Mundial (Xile'62), l'any 90 la selecció de Colòmbia, dirigida per l'odontòleg Francisco Maturana, va realitzar una meritòria actuació al Mundial d'Itàlia malgrat ser eliminada de forma un tant absurda en vuitens de final per Camerun. La sorprenent actuació de la selecció, acostumada sempre a perdre en totes les seues confrontacions internacionals, i l'aparició d'una nova generació de futbolistes brillants van contribuir a crear un clima de triumfalisme permanent al voltant del món del futbol. Els principals responsables d'aquesta febre esportiva foren una altra vegada els mitjans de comunicació, que tenien l'oportunitat de crear nous herois nacionals després del relatiu enfosquiment dels ciclistes.

El diari sensacionalista de Bogotà *El Espacio*, el més llegit entre la gent dels barris populars, és sens dubte el millor exemple de la constant magnificació del futbol nacional que han realitzat els mitjans de comunicació en els últims anys. *El Espacio* combina de forma molt rendible la més macabra crònica negra amb reportatges eròtics i una informació esportiva marcada per un agressiu fervor patriòtic.

Durant la fase de classificació per al Mundial dels Estats Units, el periòdic ja considerava que la selecció de Maturana era pràcticament

L'assassinat del defensa de la selecció de Colòmbia Andrés Escobar va commoure els ambients futbolístics de tot el món. El prestigi internacional del país sud-americà ha quedat greument ferit: els principals cartells rivalitzen també a través del futbol per l'hegemonia dels mercats de la droga.

en el futbol colombià

ARXIU

invencible. L'últim partit contra Argentina a Buenos Aires on es decidia el primer classificat del grup i l'accés directe al Mundial, fou plantejat per *El Espacio* com la més important batalla de la història colombiana des de les guerres d'independència a principis del segle XIX. La ràdio i la televisió també participaren d'aquest perillós esperit de confrontació bèl·lica i exaltació nacionalista. La premsa destacava el joc noble, alegre i imaginatiu de la selecció colombiana enfront de la prepotència, la perfídia i la brutalitat dels enemics argentins. La premsa argentina tampoc va contribuir amb la seua arrogància i els seus comentaris de menyspreu sobre el modest futbol colombià a reduir la ten-

sió ambiental que envoltava el decisiu partit entre les dues seleccions. La sorprenent victòria de Colòmbia contra Argentina per 5-0 va desencadenar la histèria col·lectiva en totes les ciutats colombianes. Més de 70 morts i 600 ferits foren les tràgiques conseqüències de les celebracions al carrer de l'històric triomf colombià durant la nit del 5 de setembre de 1993. Els serveis d'urgències dels hospitals de Bogotà quedaren col·lapsats davant el devesall d'ingressos per ferida de bala o arma blanca, intoxicació alcohòlica i accidents de trànsit. Per a contrarestar els comentaris crítics de la premsa internacional, certs mitjans de comunicació nacional intentaren minimitzar la tragèdia

assenyalant que el nombre de morts i ferits d'aquella nit de diumenge eren els habituals qualsevol dia de festa. Quatre dies després de les fatídiques celebracions, *El Espacio* resumia els dramàtics esdeveniments amb un cínic titular en portada: "Gols i morts!". L'explicació del diari també restava importància als fets: "la celebració pel triomf de Colòmbia en el marc de les eliminatòries deixà tristes conseqüències per a alguns afeccionats que rebren lesions de consideració per part d'inadaptats, que confonen l'alegria amb el vandalisme. Cal aprendre a festejar els èxits com l'obtingut el passat diumenge,

quan es guanyà espectacularment Argentina".

El gran somni americà. Aquesta terrible experiència no fou, però, una lliçó per als mitjans de comunicació, que començaren immediatament a generar un clima d'eufòria nacional sobre la participació de Colòmbia al Mundial dels Estats Units amb les seues consignes triomfalistes. Sis mesos abans de l'inici del campionat, *El Espacio* ja informava diàriament sobre la preparació de la selecció nacional i la magnífica temporada dels jugadors més significatius en les lligues estrangeres. Els gols de Faustino Asprina (Parma), Freddy Rincón (Palmeiras de Brasil) i Adolfo Tren Valencia (Bayern de Munic), a més dels problemes físics de Carlos *El Pibe* Valderrama, es convertiren en la principal preocupació dels cronistes esportius del diari. Cada victòria en els intranscendents partits de preparació de Colòmbia era considerada com una prova irrefutable de l'apoteòsica trajectòria de la selecció cap a la gran final del Mundial dels Estats Units. En iniciar-se el campionat, quasi tot el país semblava convençut de les possibilitats de l'equip de guanyar la Copa del Món. Aquest optimisme estava ba-

Més de 70 morts i 600 ferits foren els tràgics resultats de la victòria de Colòmbia contra Argentina en la fase de classificació per al Mundial'94. La magnificació dels triomfs esportius colombians ha menat a un histerisme col·lectiu de reaccions imprevisibles.

sat en els pronòstics favorables de dues autoritats futbolístiques com Johan Cruyff i Pelé i l'alta cotització de Colòmbia en el mercat de les apostes.

La primera derrota, enfront de la sorprenent selecció de Romania, demostrà que les expectatives creades no es corresponien amb la realitat. El pes de la responsabilitat va influir negativament en el joc dels colombians, que no van saber reaccionar contra l'adversitat del marcador.

Després d'aquesta imprevista derrota, l'equip intentà recuperar la moral, però una telefonada anònima poc abans del segon partit va desestabilitzar completament la selecció. Encara no se sap qui va amenaçar de mort el seleccionador si alineava el discutit defensa *Barrabás* Gómez, germà del segon entrenador, Hernán Darío Gómez.

Maturana va prescindir del jugador, que viatjà immediatament a Colòmbia per a reclamar la protecció de la policia per als seus béns i la seua família. Amb aquest clima de tensió, s'inicià el decisiu partit contra els Estats Units.

L'autogol del defensa Andrés Escobar en els primers minuts de l'encotre fou l'inici de la catàstrofe. La por i l'anarquia immobilitzaren els jugadors i els Estats Units van poder guanyar així, per primera vegada, Colòmbia. Una bona part de l'afecció podia pressentir que Escobar, amb la seua desgraciada jugada, havia firmat la seua sentència de mort.

Justícia criminal. Eliminada la selecció nacional, quasi tots els mitjans de comunicació manifestaren, amb la seua tradicional manca de serenitat, la indignació, vergonya i impotència que patia el país. Alguns, inclús, arribaren a reclamar justícia pels errors i el pobre joc dels jugadors al Mundial. La polèmica, però, va durar poc, perquè la ràbia dels seguidors es manifestaria molt prompte de la forma més violenta. Tres dies després del seu retorn, Andrés Escobar fou assassinat a l'eixida d'un restaurant de Medellín per tres desconeguts. Els dotze trets que va rebre el defensa de l'Atlético Nacional, un home pacífic i obediènt, segons Maturana, van desviar l'atenció de la premsa esportiva internacional per uns quants dies cap a Colòmbia, quan encara es disputaven els vuitens de final del Mundial. El país tornava a caure en el desprestigi per culpa d'una mort massa significativa. Els 29.000 assassinats comptabilitzats l'any 1993 a Colòmbia (més de 78 assassinats diaris) no van tenir tanta repercussió en la premsa de tot el món. La policia va detenir ràpidament els assassins i estudiava els possibles mòbils del crim. La venjança dels promotors de les apostes clandestines vinculades al narcotràfic o la fúria incontenible i espontània d'uns simples afeccionats

que casualment van reconèixer el jugador, foren les dues hipòtesis més comentades. La solució definitiva del cas encara continua pendent. Els mitjans de comunicació colombians s'oblidaren de la seua implacable i agressiva campanya contra els jugadors de la selecció i exaltaren la figura del nou màrtir. En un intent d'eludir la seua possible responsabilitat moral, alguns periodistes van mantenir la tesi que la causa real de l'assassinat fou una simple baralla entre conductors a l'eixida de l'aparcament del restaurant. La mort del defensa, però, no ha estat suficient per aplacar la ira dels fanàtics. Maturana i certs jugadors com Valderrama i Asprilla viuen actualment protegits per la policia a causa de la possibilitat de noves venjances. En les últimes setmanes, l'entrenador i els seus homes han estat acusats per la premsa de mantenir contactes amb Rodríguez Orjuela, cap de Cali, per tal de reclamar també la seua protecció.

Amb el record encara present de les tràgiques celebracions del triomf contra Argentina, el periodista colombià Eduardo Arias assenyala: "Si Colòmbia no haguera estat eliminada en la primera fase, Escobar viuria encara, però cada victòria de la selecció en les rondes eliminatòries següents hauria deixat possiblement un mínim de cinquanta morts i més de cinc-cents ferits malgrat les mesures de seguretat i la llei seca imposada pel Govern".

Des dels sanguinaris enfrontaments entre liberals i conservadors durant la dècada dels cinquanta, Colòmbia ha viscut permanentment en un clima de violència social i política. Trenta anys de combats entre l'exèrcit i els nombrosos grups guerrillers que encara continuen en actiu (FARC, ELN, EPL), la guerra entre els cartells rivals de Medellín i Cali, l'enfrontament de les forces de seguretat amb l'estructura militar del narcotràfic, les activitats dels grups paramilitars en les zones camperoles i una creixent delinqüència comuna en els barris marginals de les grans ciutats, han estat les principals causes d'aquesta dramàtica situació. Segons totes les previsions, en l'any 1994 podrà superar-se la xi-

Una errada d'Andrés Escobar (dalt) va representar l'eliminació de la selecció de Colòmbia del Mundial USA'94. Dies després, el mateix error li va costar la vida a Medellín.

fra de 30.000 morts anuals per causa violenta. L'any passat, els homicidis ocupaven el primer lloc entre les causes de mortalitat de colombians, amb un 26% del percentatge total, superant els infarts i altres malalties, i la mitjana d'edat de les víctimes no supera els 23 anys. Durant 1993, més de 170.000 persones van visitar els hospitals colombians amb ferides provocades per actes violents i l'estat va perdre més de 85 milions de dòlars (uns 12.000 milions de pessetes) per les despeses sanitàries. Això representa un 0,3% del Producte Interior Brut. Medellín i Bogotà són els nuclis urbans més perillosos del país. A la capital colombiana es van produir 5.612 assassinats l'any passat (més de quinze homicidis diaris). Si la ciutat té una població aproximada de cinc milions d'habitants, la proporció que s'estableix és d'un assassinat per cada mil habitants.

Els colombians s'han acostumat a conviure amb la mort i a resoldre els seus conflictes de manera agressiva. Un recent estudi del Ministeri de Sanitat indicava que una bona part dels habitants de Colòmbia pateixen greus trastorns psíquics derivats d'aquesta situació de violència generalitzada. A més de la delinqüència, el narcotràfic i la guerrilla, una de les causes d'homicidis més preocupants actualment és la crispació social que viu la població. El diari sensacionalista *El Espacio* registra diàriament en la seua portada terribles assassinats que no són producte de bandes criminals o grups armats. Les discussions matrimonials, les baralles entre borratxos, la disputa d'una herència o un incident de trànsit poden originar en qualsevol moment una brutal matança. La vida humana ha perdut el seu valor en una societat on és molt fàcil recórrer a la dialèctica de les pistoles. Fa un parell de mesos, la policia de Bogotà va confiscar en un carrer del centre de la ciutat més de 200 armes de foc sense llicència oficial en menys de dues hores. Aquest clima d'inseguretat només ha beneficiat les empreses de seguretat privada, que s'han convertit en un dels negocis més rendibles en els últims anys.

Molt preocupats per la imatge externa del país, els mitjans de comunicació intenten a vegades restar importància al problema de la violència a Colòmbia destacant els índexs de criminalitat als Estats Units o les accions terroristes a Europa de grups com ETA o l'IRA. En els casos de l'assassinat d'Andrés Escobar o de les celebracions de la victòria contra Argentina, la premsa colombiana hauria de reflexionar sobre la seua responsabilitat social per no intentar transmetre un missatge de serenitat a un país en estat de convulsió perpètua. Sense la desmesurada glorificació de la selecció nacional i la seua posterior condemna pública quan van ser eliminats del Mundial, podia haver-se evitat un dels capítols més lamentables de la història esportiva de Colòmbia. **Lluç Soler**